

Bert Voeten

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1959

Lambertus Hendrikus (Bert) Voeten (1918-1992) was dichter, prozaïst, bloemlezer en redacteur van literaire tijdschriften als Het Woord, Ad Interim en De Gids. Hij begon zijn loopbaan als journalist bij het Dagblad voor Noord-Brabant en Zeeland en publiceerde ook onder de pseudoniemen B. van Beenen, Hans van den Bosch en Leo H. van der Mark. Eind jaren dertig verschenen zijn eerste gedichten in bladen als Roeping, Criterium en Groot Nederland. In 1946 publiceerde hij het literaire oorlogsdagboek Doortocht, bekroond met de Lucy B. en C.W. van der Hoogt-prijs. In de eerste jaren na de oorlog kwam hij bijna jaarlijks met een nieuwe poëziebundel. Ed. Hoornik schaarde hem onder een generatie 'dichters die tussen twee stoelen in was gevallen': halverwege tussen de Criterium-groep en de Vijftigers. Voor Met het oog op morgen ontving hij in 1951 de Jan Campert-prijs. Hij stelde diverse bloemlezingen samen, waaronder het bekende bundeltje De muze en het meisje (Boekenweek 1957). Aan de basis van zijn toneelvertalingen stond Martinus Nijhoff, die hem wegens drukte voor de vertaling van Venus Observed van Christopher Fry bij de Haagse Comedie als vervanger voordroeg. Na dit geslaagde debuut vertaalde hij in de jaren vijftig en zestig naar eigen telling 82 toneelstukken van onder meer Shakespeare, Molière, Shaw, Arthur Schnitzler, Tom Stoppard en David Storey, en sommige theatermakers geven hieraan nog altijd de voorkeur boven vertalingen van later datum. Minstens eens in de vijf jaar werkte hij de tekst bij: 'Al jaren breng ik voortdurend veranderingen aan in mijn vertalingen. Stof ze af, zoals ik dat noem. Steeds als een stuk wordt opgevoerd, overleg ik met de regisseur in hoeverre de tekst aangepast zou moeten worden.' In 1974 stopte hij met vertalen, maar toen in 1985 de Bezige Bij aan een herdruk van zijn Shakespeare-vertalingen begon, kon hij het niet laten ze toch weer 'af te stoffen'. Het fraaiste eerbetoon aan hem is vervat in een uitspraak van J.C. Bloem: 'De Nederlandse literatuur is mij dierbaar van Hooft tot Voeten.' VertaalVerhaal dankt Marga Minco en Jessica Voeten voor de toestemming dit dankwoord hier te mogen publiceren.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1959

Toen ik van de secretaris van het Prins Bernhard Fonds het bericht ontving, dat mij de Nijhoff-prijs was toegekend, ging, onder de vele gevoelens die mij op dat ogenblik bestormden, vanzelf een gevoel van ontroering overheersen. Ontroering om het feit, dat ik de prijs in ontvangst zou mogen nemen, waaraan de naam verbonden is van mijn betreurde meester en vriend Martinus Nijhoff, wiens sterfdag wij vandaag herdenken. Want het is Nijhoff geweest, die mij heeft ingewijd in de geheimen van die boeiende en tegelijk zo hachelijke kunst van het vertalen. Hij heeft mij deelgenoot gemaakt van zijn werkwijze, die ik heb leren kennen als een lange, moeilijke weg naar de herschepping. Hij heeft mij op een goede dag voor een fait accompli gesteld, dat, om zo te zeggen 'mijn lot bepaald heeft'.

Wij hadden elkaar enkele jaren na de oorlog gevonden in een gemeenschappelijke bewondering voor het werk van T.S. Eliot, en toen ik hoorde dat hij enkele gedichten van Eliot in vertaling klaar had liggen, vroeg ik hem die af te staan voor *De Gids*. Op een junimorgen in 1950 kreeg ik een telefoontje van hem, dat hij in Amsterdam was. 'Ik heb die Eliot-vertalingen bij me', zei hij. 'Leg jij nu even de *Collected Poems* klaar, dan kunnen we alles nog eens doornemen'. Hij kwam die middag met zijn beroemd geworden vertalingen van 'The Love Song of J. Alfred Prufrock', met 'The Hippopotamus' en de 'Lines for Cuscuscaraway and Mirza Murad Ali Beg', het kostelijke miniatuur met de beginregel 'How unpleasant to meet Mr. Eliot'. Hij stond er op, dat we de verzen regel voor regel met het Engels vergeleken. Het waren, naar mijn gevoel, volmaakte vertalingen, maar hij bracht toen reeds verscheidene wijzigingen aan. Ik was gefascineerd door de manier waarop hij zich door het vers van Eliot bewoog; met de vrijheid van een geoefend zwemmer, volkomen in zijn element.

Hij zei mij toen, dat een vrij vers je deze vrijheid op een presenteerblaadje gaf, en dat het hem in eerste instantie niet ging om de letter, maar om de bedoeling en de geest van de dichter. Ik herinner mij, dat de eerste drukproeven die hij van zijn vertalingen gekregen had, wemelden van de veranderingen en dat hij aan één revisie niet voldoende had. Opnieuw schaaftde hij, beitelde hij, wijzigde op het laatste ogenblik nog hele regels. Zo was zijn werkwijze. Hij streefde naar de volmaakte transpositie, en daarvoor was geen moeite hem te veel.

Het was in het najaar van 1950, dat hij mij voor het fait accompli stelde, waarover ik al sprak. Hij vroeg me, of ik wel eens van Christopher Fry had gehoord. Ik zei hem, dat ik net zijn blijspel *The Lady's Not For Burning* gelezen had, en dat ik er nogal vaak het woordenboek bij nodig had gehad. 'Maar vind je het mooi?' vroeg hij. 'Ja,' zei ik. 'Over die man wilde ik nu eens met je praten,' zei hij. Hij deed 'geheimzinnig', en zij die Nijhoff van nabij gekend hebben, weten hoe hij was op zulke ogenblikken, hoe hij een verrassing wist voor te bereiden alsof het om een pointe ging, hoe de pretlichtjes aangingen in zijn ogen. Hij liet me een exemplaar zien van *Venus Observed*, dat toen juist in Londen zijn wereldpremière beleefd had. 'Dat

moet jij vertalen,' zei hij. 'De Haagsche Comedie gaat het spelen onder regie van Cees Laseur. Ze hebben mij gevraagd het stuk te vertalen, maar ik heb geen tijd; ik heb mijn handen vol aan de vertaling van *The Cocktail Party* van Eliot.' Ik las het stuk en belde hem op om te zeggen, dat ik er niet aan durfde beginnen. 'Onzin,' zei hij, 'ik heb al een afspraak voor je gemaakt met Laseur; je zult er, in de dubbele betekenis van het woord, aan moeten geloven.' Ik geloofde er aan, Laseur gaf mij de kans, en de première in maart 1951 zal ik mij blijven herinneren als een van de mooiste toneelgebeurtenissen van na de oorlog.

Nijhoff was niet op de première, en een week lang zat ik werkelijk 'in mijn piepzak', tot ik een briefje van hem kreeg waarin hij mij complimenteerde. Ik voelde mij toen als een pupil, die voor een moeilijk proefwerk geslaagd is. Vaak is Nijhoff daarna nog mijn raadsman geweest als ik met vertaalproblemen zat. Ik heb hem altijd beschouwd als het voorbeeld van de ideale vertaler, een vertolker par excellence, die een vreemde tekst zó wist te bespelen en te betoveren, dat hij tot zijn eigen scheppingen ging behoren, een autonoom kunstwerk werd, zonder iets van zijn oorspronkelijke glans te verliezen – integendeel, heel dikwijls werd deze glans nog verdiept door allerlei nieuwe facetten die hij wist in te slijpen.

Dat ik hier nu – samen met mijn goede vriend Max Schuchart – als prijswinnaar sta, mijnheer de voorzitter, zie ik grotendeels als een gevolg van de aanmoediging en de scholing die ik van Nijhoff heb mogen ontvangen. Ik dank u, dat u mij de prijs hebt willen uitreiken. En ik dank, in uw persoon, het Bestuur van het Prins Bernhard Fonds voor de eer die het mij heeft aangedaan en voor de brede armslag die het mij door middel van de enveloppe gegeven heeft. Ik ben u, mijnheer Coolen, en uw medeleden van de commissie van advies ten zeerste erkentelijk voor uw judicium, waarin u het voor mij beslissende woord gesproken hebt. En ik dank in het bijzonder professor Bachrach en mijn vriend Dolf Verspoor voor alle moeite die zij zich getroost hebben bij het onderzoek van mijn teksten. Een speciaal woord van dank wil ik ten slotte richten tot de artistieke leiders van 'De Haagsche Comedie', mijn vrienden Cees Laseur en Paul Steenberg, die mij mijn eerste kans hebben gegeven om iets voor het toneel te doen, en die mij daarna met een reeks van opdrachten als het ware aan hun gezelschap hebben vastgeklonken. De ene Fry haalde de andere uit, Shaw volgde op Shakespeare, en na dit alles kwam 'Shakuntala', zij het niet uit het Sanskriet... Mijn inzicht in de praktijk van het toneel heb ik, de andere toneelleiders met wie ik mocht samenwerken niet te na gesproken, in de eerste plaats aan hen te danken. Ik dank hen hier ook voor het geduld, dat zij elke keer weer hebben opgebracht. Het is altijd moeilijk voor mij om een stuk uit handen te geven. Er valt altijd nog wel wat te schaven en te vijlen. Als ik u zeg, dat Paul Steenberg de reeds vastgestelde première van *Hamlet* een vol seizoen heeft uitgesteld, omdat mijn worsteling met de prins geen einde wilde nemen, weet u hoe ver dat geduld reikt.

Mijnheer de voorzitter, ik heb getracht mij aan Nijhoffs voorbeeld te spiegelen, en ik vlei mij met de gedachte, dat ik, door in zijn geest te werken, zijn prijs waardig geworden ben.